

**Este securitatea umană „mai mult decât doar o idee bună?”.
Spre un scenariu al securizării interpersonale
de la Atlantic la Urali**

**[Is human security "more than just a good idea?".
Towards a scenario of interpersonal securitization
from the Atlantic to the Urals]**

Anton CARPINSCHI

Abstract. *Inspired by the researches of the Dutch School of Intercultural Psychology and Management (G. Hofstede, H. Wursten) and my efforts to operationalize the concept of human security, the present essay proposes a rethinking of this term beyond its denominative appeal. I argue that human security becomes more than a good idea when it materializes through the intercultural dialogue and the cultivation of mutual trust. This transformation occurs through a process I call "interpersonal securitization", a phenomenological experience that allows individuals and communities to experience human security as interpersonal securitization. A corollary of this hypothesis draws our attention to the fact that, beyond political-strategic security arrangements, the path from the Atlantic Ocean to the Ural Mountains of an authentic human security system cannot bypass the experience of interpersonal securitization, and the living core of the interpersonal securitization scenario is found in the warp of I - You / I - That One relationships meant to tame the nature of hatred between people.*

Keywords: *human security, interpersonal securitization, intercultural dialogue, interpersonal securitization scenario, "I - You" / "I - That One" relationships*

**Viziuni geopolitice în tensiune:
Europa vs Eurasia**

Formula „Europa de la Lisabona la Vladivostok” amintește de conceptul unei Europe democrat-liberale utilizat de președintele Emmanuel Macron în vremurile bune de dinaintea războiului ruso-ucrainean. Și, dacă mergem mai înainte, ne putem gândi la formula președintelui Charles De Gaulle atunci când în anul 1959 într-un discurs rostit la Strasbourg, referindu-se la „Europa de la Atlantic la Urali”, spunea că

aceasta ar urma să decidă soarta lumii. Percepută ca o formulă geopolitică de impact, „Europa de la Atlantic la Urali” exprimă, în opinia mea, idealul unității europene: *Europa comunitară a cetățenilor liberi și a statelor interdependente politico-economico-cultural*. Numai că, replica tăioasă a lui Dmitri Medvedev, actualul vice-președinte al Consiliului de Securitate al Federației Ruse, ne-a izbit precum crivățul din străfundurile Siberiei, atunci când oficialul rus a declarat ritos pe contul personal de pe platforma Telegram că „președintele rus

Vladimir Putin a fixat în mod ferm obiectivul de demilitarizare și denazificare a Ucrainei (...). Obiectivul este pacea pentru generațiile viitoare de ucrainieni înșiși și posibilitatea de a construi în fine o Eurasie deschisă de la Lisabona la Vladivostok”¹.

Profitând de întârzierea Uniunii Europene în dobândirea statutului de putere politico-militară globală, conducătorii Federației Ruse consideră că prin „constituirea Uniunii Eurasia în care să fie inclusă și Europa, s-ar putea crea un nou pol mondial de putere, care, eventual, să poată fi un competitor al SUA. În același timp, cu același obiectiv, Rusia se apropie de China”².

Ne aflăm, așadar, în fața a două viziuni geopolitice în confruntare directă: „*Europa* de la Lisabona la Vladivostok” vs „*Eurasia* de la Lisabona la Vladivostok”. Dar, în spatele acestor două viziuni geopolitice opuse, în mega-blocul continental euro-asiatic există, coexistă, se confruntă, de la caz la caz, trei macro-profile psiho-socio-culturale (european, euroasiatic, asiatic), multiple culturi și subculturi naționale și regionale, diverse credințe și culte spiritual-religioase, numeroase state mai mari și mai mici cu regimuri și strategii politice diferite: democratice, autocratice, laic-dictatoriale, teocratice fundamentalist-religioase. Acest mozaic psiho-socio-cultural fisurat de convulsii politico-religioase militarizate mă determină să fiu rezervat în privința șanselor unor politici de securitate rezonabile și realiste atunci când acestea se confruntă cu formule

geopolitice înglobante și totalizatoare precum „Europa de la Lisabona la Vladivostok” sau „Eurasia de la Lisabona la Vladivostok”.

În aceste circumstanțe, în pofida dificultăților, ideea unui *sistem de securitate de la Atlantic la Urali* mi se pare mai apropiată de realitățile psihosocio-culturale de pe teren, de interesele geostrategice ale Uniunii Europene și nevoia acută de dezvoltare economico-socială, inclusiv a Federației Ruse. Dar, cum s-ar putea realiza un asemenea deziderat într-o Europă atât de divizată, mai ales după izbucnirea războiului ruso-ucrainean?

Un acoperiș european peste o casă divizată?

„Cum să construiești un acoperiș european într-o casă divizată?” se întreabă Huib Wursten și Fernando Lanzer³. În orizontul unui peisaj psihosocio-cultural răvășit de furtuni politico-militare, cei doi autori pledează pentru o *Nouă Narațiune*, un cadru de securitate mai cuprinzător, receptiv la informațiile culturale și, astfel, capabil de o percepere mai realistă și nuanțată a problemelor litigioase dintre Uniunea Europeană, NATO și Rusia. De aici, importanța înțelegerii unor „sisteme de operare culturală” care influențează relațiile internaționale. De pildă, folosind metafora „Europa ca un complex de apartamente”, autorii vorbesc despre o dinamică culturală contrastantă: Rusia, cu o cultură „piramidală” vizavi de culturile dominante ale Uniunii Europene mai egalitare, favorizând cooperarea orizontală

în luarea deciziilor partajate, inclusiv în ceea ce privește binele comun. Am avea, aşadar, nevoie de un „acoperiş european”, un sistem de securitate care recunoaşte şi integrează diferenţele culturale „de la Lisabona la Vladivostok”, deoarece ciocnirea intereselor ireconciliabile blochează rezolvarea crizelor globale urgente.

Dar, pentru evitarea polarizării este nevoie de interconectarea sistemelor de operare şi găsirea interfeţelor. Elaborat de Huib Wursten, modelul celor *Şapte Viziunii Culturale asupra Lumii* încurajează dialogul şi înţelegerea reciprocă mai degrabă decât impunerea unui cadru moral care presupune că o singură viziune asupra lumii este cea corectă. Dacă vrem un acoperiş european care să nu se prăbuşească, „trebuie să-l construim cu o schelă culturală, nu doar cu tratate juridice”. O schemă de securitate culturală cu metafore comune în care ar trebui să vorbim mai puţin despre „uşile deschise” ale NATO şi mai mult despre „adăpostul” comun în care convieţuiesc viziunea culturală rusească de tip piramidal şi cultura competitivă occidentală de inspiraţie demo-liberală. Un adăpost comun funcţionând cu o diplomatie cu mai multe viteze în care jucătorii din „culturile de reţea”, consensuale, co-operant-comunitare (Norvegia, Suedia, Finlanda, Danemarca, Țările de Jos) creditaţi cu un coeficient de încredere ridicată intermediază dialogurile în stadiu incipient, în timp ce jucătorii din culturile concurenţiale, competitive (Australia, Noua Zeelandă, Marea Britanie, SUA) şi

culturile piramidale bazate pe ordine şi ierarhie (Grecia, Portugalia, Rusia, Taiwan) gestionează garanţiile de securitate concrete.

Un adăpost în care funcţionează instituţii cu paritate simbolică astfel încât, deşi Rusia nu vrea să se alăture NATO, s-ar putea alătura, totuşi, unui nou Forum European de Securitate, unde ar avea un statut vizibil. Un adăpost în care cele 5 viziuni culturale europene asupra lumii – „competiţia”, „reţeaua”, „maşina bine unsă”, „sistemul solar”, „piramida” – coexistă. În această schemă de securitate culturală nu ar trebui marginalizate Polonia şi ţările baltice. Aş adăuga, eu, nici România şi ţările din Balcani ! Temele acestor state sunt valide deoarece pacea construită fără ele ar fi o pace fără fundament. În acest adăpost comun imaginar, Huib Wursten şi Fernando Lanzer mai adaugă anumiţi participanţi neutri ca arhitecţi. De pildă, Elveţia ţară care înţelege limbajul emoţional al păcii ar putea proiecta un Tratat de securitate europeană pe modelul Helsinki 2.0 de care avem atâta nevoie.

Nu trebuie să uniformizăm lumea, dar mai întâi trebuie să cădem de acord asupra planurilor şi *codului cultural* care ne ţine pe toţi laolaltă în adăpostul comun. Dar, a fi împreună în adăpostul comun înseamnă a convieţui în securitate, iar prima nevoie securitară este securizarea vieţilor noastre în adăpostul comun. Avem nevoie, aşadar, de configurarea unui *cadru psiho-socio-cultural pentru preservarea securităţii umane*.

Cum am putea transforma o „idee bună” într-o acțiune eficientă? Cazul securității umane

Securitatea umană este o temă relativ recentă în arealul teoriei politice, studiilor de securitate și relațiilor internaționale. Apărut oficial în anul 1994 în cadrul Programului de Dezvoltare al Națiunilor Unite, *Human Development Report* este documentul care marchează introducerea temei *securității umane* pe agenda ONU, alături de abordarea politico-militară a securității. Eclipsată în perioada Războiului Rece de abordările strategice centrate pe rolul actorilor statali și ai alianțelor politico-militare, securitatea umană părea să deschidă acum, „o nouă abordare, atât pentru securitate, cât și pentru dezvoltare”⁴.

Securitatea umană apărea așadar, la începutul noului mileniu, ca o agendă de lucru vizând protecția și dezvoltarea ființei umane într-o diversitate de planuri – economic, alimentar, sănătate, mediu, personal, comunitar, politic, informațional – reunite într-un model analitic centrat pe securitatea factorului uman.

Și totuși – susține unul dintre cei mai autorizați cercetători ai domeniului – în pofida importanței vitale a agendei de securitate, a numeroaselor lucrări dedicate formelor și nivelurilor acesteia, a folosirii frecvente în medii diferite a termenului, ca atare, analiza conceptuală a securității este incomplet dezvoltată⁵.

Nici analiza conceptuală a securității umane nu se află într-o situație

mai bună. „Este securitatea umană mai mult decât o idee bună?” se întreba Keith Krause la o conferință dedicată promovării securității la începutul anilor 2000⁶.

Și tot el continua amintind că, pe cât de necesară este o declarație normativ-instituțională vizând stabilirea valorilor, principiilor și normelor universale ale securității umane, pe atât de insuficientă este limitarea la citarea și reproducerea formală a acestora. Invocarea repetată a normelor universale apare în circumstanțele politice actuale doar ca o declarație de bună intenție. Dincolo de bunele intenții, în planul realităților multiple și imediate, numeroase comunități umane se confruntă cu polarizarea socială și creșterea disparităților economico-financiare, accentuarea decalajelor dintre minoritatea țărilor dezvoltate și majoritatea țărilor subdezvoltate, multiplicarea complexelor regionale de insecuritate, pericolozitatea multiculturalismului neconvertit în programe de educație interculturală, ravagiile războaielor religioase și interconfesionale, drama refugiaților, aflusul imigranților cu statut ambiguu și potențial de risc terorist, criza democrației liberale însoțită de recrudescența pe plan global a regimurilor autocratice și dictatoriale susținute printr-o propagandă demagogică și populistă etc.

Gravitatea problemelor enumerate ne face să ne întrebăm: *cum am putea transforma ideea securității umane într-o acțiune eficientă?* Altfel spus, cum am putea operaționaliza ideea generoasă a securității umane și prin ce modalități am putea aplica cât mai adecvat și eficient principiile securității

ții umane într-o anumită regiune, într-o anumită comunitate, între regiuni și comunități diferite?

Reluând această interogație, ne-am putea întreba, în circumstanțele politico-militare ale reconfigurării ordinii politice globale, este agenda securității umane mai mult decât doar o idee bună?

Ascensiunea securității umane, constructivismul social și flexibilizarea studiilor de securitate

Provocate de realitățile politico-militare și de „turbulențele” mediului internațional, studiile de securitate au beneficiat de achizițiile unor curente importante din teoria relațiilor internaționale. Pe fondul confruntării teoriilor realist-politice⁷ neorealiste⁸, și a celor instituționalist-liberale⁹ este interesantă apariția constructivismului social inițiat în teoria relațiilor internaționale de Alexander Wendt, Nicholas Onuf, John Ruggie ș.a..

Perceput ca o sinteză inovatoare de factură obiectiv-subiectivă, constructivismul apare ca o *flexibilizare* a studiilor de securitate. În sprijinul afirmației anterioare, ar putea fi invocate o serie de argumente: caracterul de construct uman și produs social al sistemului internațional; construirea actorilor politici prin perceperea și comunicarea socio-umană; corelarea factorii materiali prezenți în relațiile internaționale – teritorii, capacități militare, resurse naturale etc. – cu intensitatea proceselor sociale și calitatea acțiunii umane; evaluarea sistemului internațional ca parte într-un sistem

social global caracterizat prin interacțiunile semnificative ale actorilor socio-politici; dezvoltarea teoriei discursului prin articularea socio-discursivă și valorificarea „forței ilocuționare” a cuvintelor. Se conturează, astfel, în orizontul unei strategii constructiviste o teorie a formelor sociale și sistemului internațional construite prin idei ale căror autori sunt, desigur, oamenii.

În această ordine de idei, se poate constata că problematica securității a parcurs în ultimele decenii un drum al extinderii și diversificării. Reflecțiile securitare „în jurul statului” sau cele „în și prin stat” s-au extins și în *afara statului*. Aceasta înseamnă că nu mai gândim securitatea doar ca securitate *statocentrică*. Gândind în termeni holisți, putem avea în vedere și securitatea *sociocentrică*, de asemenea, securitatea *antropocentrică*, așadar, *securitatea umană*. În aceeași ordine de idei, de la cercetările și rapoartele strategico-militare privind securitatea politică, națională, regională, globală – preponderente în a doua jumătate a secolului al XX-lea – s-a trecut treptat, în primele decenii ale secolului al XXI-lea spre cercetări multidisciplinare cu deschideri tematice variate, vizând legăturile securității umane cu problematica de gen, drepturile omului, dezvoltarea umană, intervenția umanitară, suveranitatea ca responsabilitate. Sunt semnificative, în același timp, anumite eforturi de teoretizare a securității umane în orizontul neorealismului constructivist, analizei discursului prin investigarea conexiunilor limbajului și acțiunii.

De remarcat, în acest context, unele contribuții interesante: conceptualizarea securității umane ca dimensiune a drepturilor omului, condiție a legitimității politice și test pentru gestionarea crizelor¹⁰; abordarea multilaterală a securității umane în contextul guvernantei globale¹¹; axarea pe individ ca „referent object” al securității umane¹²; schițarea unui concept integrator și comprehensiv al securității umane¹³; caracterul dilematic al evaluării priorităților în agenda securității umane în raport cu securitatea statal-politică națională și internațională¹⁴; studiile de caz privind securitatea umană în context național, societal, regional, de pildă, regiunea Balcanilor¹⁵. Remarcabile, de asemenea, eforturile Școlii de la Copenhaga, atât în direcția depășirii teoriei „clasice” a complexului de securitate prin lărgirea cadrului analitic, precizarea nivelurilor de analiză, descrierea sectoarelor și conexiunilor trans-sectoriale de activitate, localizarea grupărilor regionale, geopolitice, ca obiecte de analiză, cât și în direcția rafinării aparatului conceptual-teoretic printr-o abordare flexibilă, constructivistă, deschizătoare de perspective, inclusiv, pentru cercetarea securității umane¹⁶. Nu aceeași este, din păcate, situația reflecției filosofice referitoare la securitatea umană.

Regândirea securității umane sau securizarea interpersonală ca predicat al securității umane

Dincolo de recunoașterea utilității temei securității umane, trebuie să admitem, totuși, că fiind, într-adevăr, o „idee bună”, securitatea umană riscă să rămână doar o idee bună. Cel mai

adesea limitat la analiza empirică, conceptul de „securitate umană” este rezultatul observării și analizării fenomenului securității umane din exterior, ca „obiect” al realității sociale. Tratată în termenii „intereselor politice ale participanților”, securitatea se dovedește a fi, așa cum a remarcat Barry Buzan, un „concept slab conceptualizat, dar puternic politizat”¹⁷.

Atractiv și generos, conceptul de securitate umană a rămas, însă, insuficient explorat în orizontul reflecției filosofice și, mai ales, în cel al autorefecției terapeutice. Încercând să cuprindă universul securității umane, conceptul de „securitate umană” se află în situația paradoxală de a vrea să spună totul și, în același timp, de a reuși să spună prea puțin. Juxtapunerea termenilor „securitate” și „uman” sugerează anumite profunzimi ontologico-antropologice, fără a reuși însă, din punctul meu de vedere, problematizarea lor printr-o reflecție cu valențe existențial-terapeutice. Evaluat dintr-o perspectivă reflexivă, conceptul empiric de securitate umană se prezintă ca un termen generic și global, insuficient exploatat în ceea ce privește posibilitățile de operaționalizare și aplicare terapeutică. Generic, global și static, conceptul de „securitate umană” este insuficient dezvoltat în ceea ce privește surprinderea caracterului dinamic și paradoxal al procesului de (in)securizare umană și aplicabilitatea sa terapeutică. Prezența discretă a abordării autoreflexive în domeniul cercetării securității umane oferă o explicație, deși parțială, pentru conceptualizarea

filosofică incompletă a securității umane.

Inspirat de cercetările Școlii olandeze de psihologie și management intercultural și propriile explorări în direcția operaționalizării conceptului „securitatea umană”¹⁸, îmi propun o regândire a acestui concept uzitat atât de frecvent. Încercând să răspund întrebării din titlul acestui eseu, avansează următoarea ipoteză: securitatea umană devine „mai mult decât o idee bună” atunci când, *ideea generoasă a securității umane se concretizează, prin stimularea dialogurilor interculturale și cultivarea încrederii reciproce, într-un proces de securizare interpersonală efectivă*. Aceasta înseamnă că sintagma „securizarea interpersonală” are capacitatea *operaționalizării* conceptului generic „securitatea umană”, altfel spus, securizarea interpersonală este un *predicat determinativ* al securității umane, o experiență fenomenologică prin care putem resimți securitatea umană ca securizare interpersonală în diferite situații de viață, precum relațiile dintre diversele tipuri de colectivități: național-statale, etno-culturale, socio-ocupationale, de gen, vârstă etc.

Atunci când în „jocul de cuvinte” *securitate umană – securizare interpersonală* folosesc termenul „predicat”, am în vedere sensul său logico-filosofic care se referă la ceea ce se afirmă sau se neagă despre subiect. În tradiția porphyriană se vorbește despre cinci predicabile, „cele cinci concepte care disting modurile diferite prin care un predicat poate fi afirmat despre un subiect (*praedicari*): genul, specia,

diferența specifică, propriul și accidentalul”¹⁹. Procedând prin excluderi succesive, ajungem la concluzia că, din punct de vedere logico-filosofic, securizarea interpersonală nu poate fi nici genul, nici specia, nici diferența specifică și nici accidentalul securității umane. Securizarea interpersonală este *propriul* securității umane, așadar, *predicatul său determinativ*.

În siajul acestei demonstrații, sintagma „securizarea interpersonală” ne apare ca predicatul propriu securității umane dintr-o triplă perspectivă, *conceptual-semantică, reflexiv-fenomenologică, discursiv-pragmatică*. Semnificând *cultivarea comportamentului securizant prin întreținerea relațiilor interpersonale*, securizarea interpersonală determină securitatea umană în calitate de *predicat semantic*. La rândul său, prin focalizarea conștiinței sinelui asupra devenirii noastre întru-ființă, reflecția fenomenologică ne ajută să percepem securizarea interpersonală drept *modul-interpersonal-de-a-fi al securității umane*. În sfârșit, prin finalitatea discursiv-pragmatică securizarea interpersonală se prezintă ca un *mecanism prosocial și intercultural* întreținut prin *interacțiunea comunicativ-securizantă* a persoanelor în societate. Conchizând, prin regândirea semantică, fenomenologică, pragmatică a securității umane, securizarea interpersonală se configurează în mințile noastre ca un *predicat triplu determinat al securității umane*.

Sintagma „securizarea interpersonală”, o „lentilă” conceptual-semantică

În vorbirea curentă, termenul „securitate” este frecvent asociat variatelor sale domenii de manifestare (politic, militar, economico-financiar, energetic, alimentar, sanitar, informațional, ecologic) și diferitelor niveluri de cuprindere (național-statal, regional, internațional, global). În plan terminologic, „securitatea umană” este un termen consacrat, curent utilizat în limbajul instituțional și academic. Cu toate acestea, am resimțit nevoia elaborării sintagmei *securizarea interpersonală*. Fără a dubla inutil termenul „securitatea umană”, sintagma securizarea interpersonală apare ca o expresie lingvistică situațională, flexibilă, operațională în planul relațiilor interpersonale și interculturale. Menită deschiderii unei perspective dinamice și relaționale, sintagma securizarea interpersonală se prezintă ca o expresie lingvistică mai adecvată dinamicii relațiilor interpersonale și interculturale în raport cu termenul „securitatea umană” care pare prea general și, uneori, prea vag. Să urmărim, mai îndeaproape, mecanismul lexico-semantic al elaborării locuțiunii substantive securizarea interpersonală, având în vedere ambii termeni: „securizare” și „interpersonal”.

Termenul „securizare” s-a coagulat prin substantivarea verbului „a securiza”. În limbajul curent utilizăm, de altfel, o serie de locuțiuni substantive de origine verbală în contexte variate. De pildă, securizarea intrărilor, securizarea ieșirilor, securizarea traficului, sau securizarea bagajelor, persoanelor, informațiilor, granițelor etc. Spre deosebire de substantivul „secu-

ritate”, cu o conotație statică și generală exprimând starea de securitate ca atare, o stare de siguranță certă și stabilă, nedefinită în timp, substantivul „securizarea” are o conotație dinamică exprimând desfășurarea procesului securizării în timp. Apropiindu-ne de viața concretă a realităților multiple și contrarii în societate, termenul „securizare” pune în lumină relativitatea și fragilitatea securității umane aflată mereu într-o paradoxală dinamică a securizării-insecurizării-resecurizării-de securizării-suprasecurizării - insecurizării ...

În ceea ce privește termenul „interpersonal(ă)”, acesta se referă la dinamica relațiilor dintre persoane în viața socială, culturală, politică etc. În sintagma „securitatea umană”, dinamica relațiilor interpersonale este mascată de termenul global, generic și abstract: „uman”. Dinamica relațiilor interpersonale configurează orice comunitate umană și orice sistem de activitate socială, politică, economică, religioasă, culturală, educațională etc. conferind, totodată, caracterul situațional, specific sintagmei „securizarea interpersonală”. Complementară securității umane, sintagma „securizarea interpersonală” nu înlocuiește termenul consacrat, „securitatea umană”. Proprie dinamicii relațiilor interpersonale, sintagma „securizarea interpersonală” pare, însă, mai adecvată proiectării sistemelor și scenariilor securității umane în situații concrete de viață.

Securizarea interpersonală sau securitatea umană în orizontul conștiinței implicate

Fenomen al vieții social-politice, securitatea umană poate fi percepută ca securizare interper-sonală prin conștiința implicată (intențională). Fiind dublu condiționați – de realitatea socială și, concomitent, de conștiința intențională – ne putem transpune în interioritatea experiențială personalizată a fenomenului securitatea umană din realitate resimțindu-l ca securizare interper-sonală, altfel spus, putem interioriza și personaliza fenomenul securității umane din realitate trăindu-l în propria conștiință. Prin transpunerea fenomenului securității umane în orizontul conștiinței intenționale, pătrundem în interioritatea experiențială a securității umane, resimțind-o ca securizare interpersonală. Prin interiorizarea și personalizarea securității umane, fenomenul global și impersonal din realitate denumit „securitatea umană” începe să fie resimțit ca propria noastră securizare, securizarea interpersonală prin cultivarea încrederii reciproce și conlucrării în colectivitate. Trăire în orizontul conștiinței sinelui, securizarea interpersonală devine, astfel, un predicat determinativ al securității umane în orizont fenomenologic.

Dar, ce înțelegem prin expresia „predicat determinativ al securității umane în orizont fenomenologic”? În timp ce conceptul empirico-analitic „securitatea umană” întrebuițat într-o manieră pozitivistă în politologie, relațiile internaționale, studiile strategice și de securitate, se sprijină pe primul sens al termenului de „fenomen”, acela de fapt exterior observabil și cuanti-

ficabil într-un câmp fenomenal, predicatul „securizarea interpersonală” este rezultatul transpunerii fenomenului securitatea umană din realitate în orizontul conștiinței sinelui. Atitudinea fenomenologică vizează, așadar, actele de reflecție ale conștiinței intențional-constitutive, mai precis, experiența esențializării ideatice donatoare de sens a fenomenului securitatea umană din realitatea observabilă. Prin reconfigurările fenomenologice ale fenomenului securității umane observabil în realitatea socială are loc constituirea esențialității ideatice a securității umane în conștiința intențională, altfel spus, are loc constituirea securizării inter-personale ca predicat fenomenologic al securității umane.

Dar, asumarea pur fenomenologică a securizării interpersonale nu riscă, cumva, bloca-re securizării sinelui în manifestări solipsiste? Experiențele conștiinței de sine nu ne îndepărtează, uneori, de ceilalți și de lume? Și atunci, constituirea esențialității ideatice a securității umane nu ar trebui dublată de aflarea corelatei ființiale a securității umane? Aș răspunde în felul următor: fiind dublu condiționați – de existența socială și, concomitent, de conștiința intențională (implicată) – suntem ființe comprehensive. Aceasta înseamnă că, în calitate de ființe-în-lume, suntem în stare să percepem și să explicăm constituția ființială a lumii. Faptul-de-a fi-în-lume ne permite înțelegerea constituției ființiale a lumii și, implicit, înțelegerea constituției ființiale a securității umane. Asistăm, aici, la faimoasa deschidere ontologică a fenomenologiei. În calitate de predi-

cat onto-fenomenologic al securității umane, securizarea interpersonală pune în evidență modul interpersonal de a fi al securității umane, altfel spus, securitatea umană ca mod interpersonal de a fi. Prin deschiderea ontologică, omul, ființarea-comprehensivă-prezentă-în-lume, interiorizează în conștiință securitatea umană și, trăind-o ca securizare interpersonală, aceasta îi apare drept pilonul existențial al securității noastre ca ființe umane, ființa constitutivă a securității umane.

Conchizând, securizarea interpersonală este un predicat ontologico-fenomenologic deoarece este rezultatul unei sinteze, potrivit căreia temeiul ontologic (constituția de ființă) devine inteligibil prin configurarea sa fenomenologică în orizontul conștiinței intențional-constitutive donatoare de sens. Altfel spus, sinteza ontologico-fenomenologică este „locul inteligibil” (topos noetos) în care temeiul ontologic este perceput fenomenologic. Prin adoptarea atitudinii ontologico-fenomenologice, omul – ființarea-comprehensivă-prezentă-în-lume – interiorizează fenomenul securității umane din realitate și, trăindu-l ca securizare interpersonală, aceasta îi apare drept modul-interpersonal-de-a-fi al securității umane. Astfel, prin identificarea securizării interpersonale ca, ființa constitutivă și, concomitent, esența ideatică donatoare de sens a securității umane, sinteza ontologico-fenomenologică a făcut un pas spre comprehensiunea și operaționalizarea conceptului generic de „securitate umană” și, implicit, spre valorificarea discursiv-pragmatică a securizării in-

terpersonale în calitate de predicat determinativ al securității umane.

Securizarea interpersonală: de la reflexivitatea fenomenologică la valorificarea discursiv-pragmatică

Miza acestui eseu a adus în atenție ideea regândirii securității umane ca securizare interpersonală. În acest context, se înscrie argumentarea ideii potrivit căreia securizarea interpersonală este un *predicat discursiv-pragmatic al securității umane*. Mai precis, securizarea interpersonală în calitate de predicat ontologico-fenomenologic al securității umane devine, prin practica discursului interactiv (pragmatica discursivă), *interacțiune comunicativ-securizantă*. Altfel spus, *calitatea de predicat determinativ al securității umane* îi oferă securizării interpersonale posibilitatea transpunerii în realitatea imediată ca interacțiune comunicativ-securizantă. Reîntâlnim aici *argumentul transcendental-pragmatic* potrivit căruia, *reflexivitatea transcendental-fenomenologică* și *valorificarea discursiv-pragmatică* a acesteia sunt două planuri experiențiale complementare ale existenței umane. Determinând modul-propriu-interpersonal-de-a-fi al securității umane, predicatul „securizarea interpersonală” poate fi transpus și operaționalizat în realitatea imediată ca interacțiune comunicativ-securizantă. Trăire comprehensivă în orizontul conștiinței sinelui, securizarea interpersonală devine, astfel, un predicat determinativ și operațional al secu-

rității umane. Pragmatica discursivă este aceea care transpune predicatul onto-fenomenologic „securizarea interpersonală” prin actele de limbaj în interacțiunea comunicativ-securizantă. Interacțiunea comunicativ-securizantă este instrumentul comunicațional și acțional ce stă la baza transpunerii scenariilor securizării interpersonale în realitatea imediată. Abordat din perspectiva pragmaticii discursive, predicatul ontologico-fenomenologic „securizarea interpersonală” poate fi operaționalizat ca interacțiune comunicativ-securizantă și utilizat, astfel, în diferite scenarii, cercetări de teren și studii de caz.

Desigur, expresia „securizarea interpersonală” nu poate înlocui termenul consacrat, „securitate umană”. Nu îl poate înlocui, dar îl poate preciza și explicita! Or, predicatul determinativ „securizarea interpersonală” oferă din punctul meu de vedere trei argumente convingătoare în acest sens: o *precizare semantică*, o *întemeiere fenomenologică* și, prin toate acestea, o *finalitate terapeutică* de factură *discursiv-pragmatică*. Prin regândirea securității umane ca securizare interpersonală, obținem o definiție mai precisă și o înțelegere mai apropiată, nonformală, dinamică și personalizată, a securității umane. Explorarea ontologico-fenomenologică a securizării interpersonale facilitează, la rândul său, descoperirea predicatului determinativ, modul-propriu-de-a-fi al securității umane. În calitate de predicat ontologico-fenomenologic, securizarea interpersonală apare ca o determinare esențială capabilă să confere un conți-

nut mai precis securității umane transformând-o, astfel, dintr-un termen generic, folosit de multe ori într-o manieră abstractă, formală, propagandistică, într-un termen situațional, dinamic și operațional în proiectarea unor scenarii realiste ale securizării interpersonale în diferite contexte geopolitice. Ajunși aici, putem defini securizarea interpersonală drept, *modul-de-a-fi-împreună prin evaluarea și contracararea amenințărilor externe și vulnerabilităților interne, încurajarea relațiilor interpersonale și a dialogului intercultural*. Altfel spus, securizarea interpersonală se referă la evaluarea intersubiectivă și contracararea amenințărilor și vulnerabilităților prin dezvoltarea relațiilor interpersonale în comunitate.

Din cele prezentate până acum se poate observa procesul prin care termenul „securizarea interpersonală”, predicat al securității umane, devine în calitate de interacțiune comunicativ-securizantă un instrument operațional adecvat analizelor și evaluărilor fenomenului securității umane în cercetări de teren. În această ordine de idei, un corolar al ipotezei prezentului eseu ne atrage atenția că, dincolo de aranjamentele securitare politico-strategice, drumul de la oceanul Atlantic la munții Urali al unui sistem autentic de securitate umană nu poate ocoli experiența securizării interpersonale, iar *miezul viu al scenariului securizării interpersonale se regăsește în urzeala interacțiunilor comunicative Eu-Tu/Eu-Acela* menită să îmblânzească în timp natura urii dintre oameni.

Interacțiunile Eu-Tu/Eu-Acela: miezul viu al scenariului securizării interpersonale

Nelăsându-se copleșit de vastitatea teritoriului, un scenariu al securizării interpersonale în marele spațiu etno-cultural de la oceanul Atlantic la munții Urali presupune, potrivit corolarului adoptat anterior, *stimularea dialogurilor interculturale și cultivarea încrederii reciproce din aproape în aproape*, de la persoană la persoană, din comunitate în comunitate, din vecinătate în vecinătate, din regiune în regiune și mai departe, prin configurarea unor *ecosisteme interculturale*, spre regiuni tot mai îndepărtate și diferite psiho-socio-cultural. Privind această desfășurare metodică și cumulativă a schimburilor de informații și idei dintr-o perspectivă interacționistă, constatăm că sursa existenței umane nu sunt nici individul, nici societatea în mod izolat. Resortul fundamental al *existenței noastre împreună sunt relațiile interumane, omul între oameni*. În evenimentul acestei relații primare, *Eu* evoluez împreună cu cel-aflat-în-fațamea, altfel spus, *Eu* evoluez împreună cu *Tine*²⁰.

În această relație duală elementară, observa Martin Buber, *Eu* și *Tu* suntem doi parteneri a căror relație presupune rostirea cuvintelor fundamentale Eu-Tu. Rostirea cuvintelor Eu-Tu înseamnă o chemare, chemarea invită la o întâlnire, iar întâlnirea reciproc împărtășită marchează securizarea și împlinirea unei vieți. Pe cale de consecință, relația Eu-Tu este o relație directă și reciprocă, o relație nemijlo-

cită implicând o finalitate, *securizarea relațiilor Eu-Tu*. Mai mult, miezul viu al securizării interpersonale îi conferă acestuia o valență terapeutică, deoarece *securizarea interpersonală depinde de relația Eu-Tu, iar întărirea securizării interpersonale de intensitatea relației Eu-Tu*. Relația Eu-Tu este o trăire originară și reciprocă și, prin aceasta, o co-participare la viața dezvăluitoare de ființă și sens. Trăită direct și personal, relația ființială Eu-Tu poate constitui miezul unei terapii securizante în viața privată și în viața publică. Plecând de la această observație profundă și de bun simț, intuim că *în securizarea relației Eu-Tu începe să se configureze miezul viu al scenariului securizării interpersonale*.

Dar, Tu poate deveni, în timp, prin înstrăinare și dezobișnuire, *Acela*. Un Acela sau o A ceea, îndepărtați și indiferenți unul cu celălalt. „Sublima melancolie a sorții noastre – observa același gânditor sagace de mare actualitate care a fost Martin Buber – constă în faptul că fiecare Tu, aici în lumea noastră, trebuie să devină Acela. (...). Oricărui Tu aici în lume îi este sortit prin chiar natura sa să devină lucru sau să cadă din nou în lumea lucrurilor”²¹. Această adâncă dualitate este *dualitatea existențială a lumii*, faptul că pentru om lumea este dublă, așa cum și atitudinea lui este dublă: *lumea lui Tu* și *lumea lui Acela*. În aceste circumstanțe, se întâmplă ca lumea lui Acela să fie mai rațională și mai organizată decât lumea lui Tu, deseori, mai pasională și mai puțin organizată. Lume distanțată de prezența imediată a ființei, dar coerentă în spațiu și timp,

lumea lui Acela, coexistă cu lumea febrilă din imediatitatea ființei, *lumea lui Tu*. Lumea relațiilor interindividuale este una a succesului, dar și a eșecului, a competiției și concurenței, dar și a exceselor plătite prin alienare, dominare, exploatare. În același timp, „lumea lui Acela, abandonată sieși, lipsită de contactul și de influența lui Tu, devine un coșmar înstrăinat”²².

Reflecțiile pe marginea relației Eu-Tu/Eu-Acela mă conduc spre următoarea teză: *miezul viu al securizării interpersonale se regăsește în trăirea relației Eu-Tu și, concomitent, în calitatea relației Eu-Acela. Securizarea interpersonală depinde de intensitatea relației Eu-Tu dar, în același timp, de buna gestionare a relației Eu-Acela*. Securizarea interpersonală presupune securizarea, în egală măsură, a lumii lui Tu și a lumii lui Acela, deoarece în miezul actului interpersonal al securizării se află relațiile Eu-Tu și Eu-Acela. Lumea lui Tu și lumea lui Acela coexistă și trebuie să coexiste pentru a conferi o șansă securizării interpersonale. În lumea lui Acela, cunoscută și relativ stabilă trăim, în general, o viață organizată. Trăitul exclusiv în lumea organizată a lui Acela blochează, însă, ineditul, imaginația și creativitatea ducând, în cele din urmă, la automatisme și stereotipii, plictiseală și dezinteres. Și atunci, colocvial și profund, Martin Buber conchide: „dacă vrei să-ți spun cu toată seriozitatea adevărul, iată-l: omul nu poate să trăiască fără Acela. Dar cine trăiește numai cu el, nu este om”²³.

Ideea miezului viu al scenariului securizării interpersonale în relațiile

Eu-Tu/Eu-Acela sugerează o consecință importantă atât în registrul teoretic cât și în cel practic-terapeutic. Aflarea miezului viu al scenariului securizării interpersonale în relațiile Eu-Tu/Eu-Acela ne apropie de perceperea securității umane din *interioritatea cunoașterii și trăirii acesteia ca securizare interpersonală și autosecurizare*. O asemenea schimbare de perspectivă favorizează perceperea securizării interpersonale ca terapie existențială, deoarece relațiile Eu-Tu/Eu-Acela sunt în măsură să testeze îndeaproape capacitatea terapeutică a securizării interpersonale. În urzeala relațiilor Eu-Tu/Eu-Acela, testez miezul viu al scenariului securizării interpersonale. Mai precis, *în urzeala relațiilor Eu-Tu testez responsabilitatea mea față de Tine prin clarificarea relațiilor Eu-Acela*. În urzeala relațiilor Eu-Tu testez responsabilitatea mea față de Tine, cetățean al Republicii Moldova sau cetățean al Ucrainei, prin clarificarea poziției mele de cetățean român față de Acela, un Acela care a luat forma agresiunii politico-militare a Federației Ruse în Ucraina. În miezul relațiilor Eu-Tu/Eu-Acela am trăit emoția securizării interpersonale, atunci când am vibrat împreună ascultând versurile manifestului poetic *Și eu sunt Ucraina*, rostite chiar de autoare, reputata poetă din Republica Moldova, Radmila Popovici.

**Addenda. „Și eu sunt Ucraina”:
o întâlnire de suflet în spațiul
multicultural est-european**

„Ce poate face poetul în vreme de război?”, se întreba Sorin Bocancea în *Prefața* la volumul *Și eu sunt Ucraina*. Și tot el continua astfel: „Poate denunța falsul ce legitimează crima, poate demasca întreaga construcție ce-i prezintă pe criminali drept eroi, iar pe victime drept agresori. Propaganda are în poezie un mare adversar pentru că disputa se poartă în terenul cuvintelor, acolo unde poetul se află în elementul său. Poezia poate fi, astfel, anti-propagandă” (*Și eu sunt Ucraina*²⁴). Într-adevăr, manifestul poetic semnat de Radmila Popovici îmi apare drept cea mai directă și eficientă formă de anti-propagandă la discursul sofistico-propagandistic al dictaturii de la Kremlin. „Mi s-a făcut dor de o poezie ritmată / ritmată cu pas măsurat ca la armată / versul docil să mi se supună să spună / fix ce-i ordon eu să-mi ia textul de-a gata” (*Ca la armată*). De aici, forța invincibilă a manifestului poetic regăsisibilă în puterea adevărului moral rostit cu forța trăirii autentice și măiestria artei poetice. De aici, *forța terapeutică a securizării interpersonale regăsisibilă în puterea solidarității anti-propagandistice*.

Una dintre ideile cu profunde semnificații umaniste este aceea că adevărata miză a vremurilor de răscruce pe care le trăim în zilele noastre ține de *puterea angajamentului etic transpusă în solidaritatea actului moral regăsisibilă în inteligența strategiei politice*. Dar, cum ar putea solidaritatea morală îmblânzi în timp natura urii ce ne macină continuu organismul bolnav căci, „bolnave sunt organele planetei / iar noi deplângem regi și monumente /

marxismul, leninismul, stalinismul / perpetuând și azi feudalismul / unii țin postul, unii ramadan-ul / iar pentru alții Dumnezeu e banul / chiar dacă mergem împotriva firii / unificăm limbajul omenirii / să fie și în jungla omenească / un fel de limbă supra-păsărească / în care poți să-i reproșezi culturii / că n-a îmblânzit în timp natura urii” (*Natura urii*). Dar, cum să îmblânzim natura urii, când „băieții aștia joacă șah pe hartă cu figurine vii până la sânge / ei nu-și permit să piardă se tot ceartă / până când mușchiul de oțel se-ncege .../ băieții aștia fac din tron sicrie / își cresc din munți de oase piramide / cu foc și scrum istoria se scrie / noi suntem pentru ei efemride ...” (*Băieții aștia*). Cum ar putea, așadar, solidaritatea morală îmblânzi în timp natura urii ce ne macină continuu organismul bolnav? O posibilă soluție atât timp cât ne mai considerăm ființe morale și rezonabile ar putea fi *inteligența strategiei politice de supraviețuire prin conviețuirea față-către-față*.

Ce poate face, așadar, poetul în vreme de război? Poetul, poezia, muzica, fiorul trăirii extazului artistic ne aduc împreună, dar nu oricum, ne aduc împreună *față-către-față*, ne aduc împreună în ceea ce avem în noi mai profund și prețios, căci proximitatea eticului presupune faptul că, în orice act, Eu și Tu ne cunoaștem prin *întâmpinare*, venind unul către celălalt, apropiindu-ne față-către-față. „Întrucât vederea feței, scria Emmanuel Lévinas, nu e numai vedere, ci auzire și vorbire, cum poate întâlnirea feței – altfel spus conștiința morală – să fie

descrișă drept condiție a conștiinței pur și simplu și a dezvăluirii, cum se afirmă conștiința ca o imposibilitate de a asasina, care sunt condițiile de apariție a feței, adică ale tentației și ale imposibilității uciderii, cum pot să-mi apar mie însumi ca față, în ce măsură, până la urmă, relația cu altul sau colectivitatea este raportul nostru, ireductibil pentru comprehensiune, cu infinitul?”²⁵. O astfel de întâmpinare nu presupune doar vederea, ci, de asemenea, auzirea și vorbirea, sensibilizarea și responsabilizarea, așadar, profunzimea conștiinței morale transpuse în acțiuni responsabile.

O transpunere care, în cazul Radmilei Popovici, merge până la identificarea cu ființa și cauza Ucrainei: „Ei vor orice glonț / orice bombă și mină / s-o rupă-n bucăți / răzbunare deplină / fiindcă ea sus / fruntea știe s-o țină / ei moartă o vor /decât sieși stăpână / chiar dacă ar pu-/ tea s-o prefacă-n ruină / Eu Sunt Ucraina” (*Eu sunt Ucraina*). Din forța adevărului moral ce pulsează în versurile Radmilei Popovici transpare responsabilitatea față de celălalt, puterea irepresibilă a angajamentului etic în solidarizarea morală prin sensibilizarea interpersonală. De aici și *securizarea interpersonală „față-către-față”* sau responsabilitatea față de celălalt. Celălalt este un interlocutor a cărui comprehensiune presupune invocarea. *Forța invocării transformă fiindul invocat într-un interlocutor personal, iar autenticitatea dialogului față-către față marchează începutul inteligibilității*. Întâlnirea celuiilalt prin invocarea

sa ca interlocutor față-către-față crește responsabilizarea mea față de securizarea interpersonală. Invocarea ca interlocutor față-către față a Federației Ruse crește responsabilizarea mea dar și a Federației Ruse față de *securizarea interpersonală la față locului*, crește *responsabilizarea noastră a tuturor pentru viața împreună* a trăitorilor din Rusia, Ucraina, Republica Moldova sau România într-o rețea a *ecosistemelor socio-culturale ale supraviețuirii prin conviețuire*.

Potrivit scenariului securizării interpersonale de la Atlantic la Urali, configurarea unor *astfel de rețele ale ecosistemelor culturale și creative* în stare să stimuleze și disemineze dialogurile interculturale Eu-Tu și conversațiile despre Eu și Acela nu este imposibilă. Dar, cine ar putea fi Acela? Cine ar putea fi un Acela rezonabil și convivial într-un orizont integrativ, paneuropean? Așadar, tot ce pot spune în vremurile de răscruce pe care le trăim acum este că dacă „vrem să dăm o șansă păcii” trebuie să credem, în pofida realităților dure cu care ne confruntăm, că *securizarea interpersonală prin impulsionarea dialogului intercultural și experiențierea încrederii reciproce între Mine și Tine, între Mine și Acela* nu ar fi imposibilă în viitorul mai mult sau mai puțin îndepărtat al unor comunități mai educate. Altfel, ar însemna să ne prăbușim în disperarea gândului că noi, specia umană, suntem sortiți dispariției pentru că „nu am îmblânzit în timp natura urii” dintre oameni.

Note

- ¹ adevarul.ro › Opinii.
- ² monitorulapararii.ro › vladimir-putin-de-la-lisabona.
- ³ https://www.academia.edu/129415160/The_need_for_a_Security_System_from_Lisbon_to_Vladivostok.
- ⁴ Mary Kaldor, *Securitatea umană*, Traducere de Monica Andriescu, Ana-Maria Butiurcă, Andrei Aroneț, C. A. Publishing, Cluj-Napoca, 2010, p. 214.
- ⁵ Barry Buzan, *Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după războiul rece* (ediția a II-a), Traducere din limba engleză de Vivia Săndulescu, Editura Cartier, Chișinău, 2000, p. 15.
- ⁶ Keith Krause, „Is human security „more than just a good idea?”” în, *Promoting Security: But How and For Whom?*, Contributions to BICC's Ten-year Anniversary Conference (pp.43-46), Edited by Michael Brzoska and Peter J.Croll, Bonn International Center For Conversion (B.I.C.C.), Brief 30, 2004, pp. 43-46.
- ⁷ Hans, J. Morgenthau, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Traducere de Oana Andreea Bosoi, Alina Andreea Dragolea, Mihai Vladimir Zodian, Editura Polirom, Iași, 2007.
- ⁸ Kenneth N. Waltz, *Teoria politicii internaționale*, Traducere de Nicoleta Mihăilescu, Polirom, Iași, 2006.
- ⁹ Robert O. Keohan, Joseph S. Nye, *Putere și interdependență*, Traducere de Adriana Straub, Polirom, Iași, 2009.
- ¹⁰ Mary Kaldor, *op. cit.*, p. 216.
- ¹¹ Sandra J. MacLean, David R. Black, Timothy M. Shaw, *A Decade of Human Security: Global Governance and New Multilateralisms*, Aldershot & Burlington, VT: Ashgate, 2006.
- ¹² Andrew, Mack „The Concept of Human Security”, în *Promoting Security: But How and For Whom?*, Contributions to BICC's Ten-year Anniversary Conference, Edited by Michael Brzoska and Peter J. Croll, Bonn International Center For Conversion (B.I.C.C.), Brief 30, 2004, pp. 48-49.
- ¹³ Tobias Debiel, „The Need for an Integrated Concept of Security”, în *Promoting Security: But How and For Whom? Contributions to BICC's Ten-year Anniversary Conference*, Edited by Michael Brzoska and Peter J.Croll, Bonn International Center For Conversion (B.I.C.C.), Brief 30, 2004, pp. 52-54.
- ¹⁴ Adam-Daniel Rotfeld, „Promoting Security but How and For Whom?”, în Keynote Speeches la volumul cu același titlu: *Promoting Security: But How and For Whom?*, Contributions to BICC's Ten-year Anniversary Conference, 2004, Edited by Michael Brzoska and Peter J. Croll, Bonn International Center For Conversion (B.I.C.C.), Brief 30, 2004, pp. 122-126.
- ¹⁵ Bjørn Møller, „National, Societal and Human Security. A General Discussion with a Case Study from the Balkans”, *First International Meeting of Directors of Peace Research and Training Institutions on, What Agenda for Human Security in the Twenty-first Century?*, UNESCO, Paris, 27-28 November 2000.
- ¹⁶ B. Buzan, O. Waever, J. de Wilde, J., *Security, A New Framework for Analysis*, Boulder Colorado and London: Lynne Rienner Publishers, Inc., 1998.
- ¹⁷ Barry Buzan, *op. cit.*, pp. 15, 17.
- ¹⁸ Anton Carpinski, *Cultura recunoașterii și securitatea umană*, Institutul European, Iași, 2012.

- ¹⁹ Antony Flew, *Dicționar de filosofie și logică*, Traducere din limba engleză de D. Stoianovici, Humanitas, București, 1996, Paul Foulquè, *Dictionnaire de la langue philosophique*, Presses Universitaires de France, Paris, 1992, André, Lalande, *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*., Presses Universitaires de France, Paris, 1991.
- ²⁰ Martin Buber, *Eu și Tu*, Traducere din limba germană de Ștefan Augustin Doinaș, Editura Humnitas, București, 1992.
- ²¹ *Ibidem*, p. 43.
- ²² *Ibidem*, p. 88.
- ²³ *Ibidem*, p. 60.
- ²⁴ Sorin Bocancea, „Prefață”, în Radmila, Popovici, *Și eu sunt Ucraina. Manifest poetic*, Editura Junimea, Iași, 2023, p. 8.
- ²⁵ Emmanuel Lévinas, *Între noi. Încercare de a-l gândi pe celălalt*, Traducere de Ioan Petru Deac, Editura All, București, 2000.

Bibliografie

Lucrări cu caracter general și special

- BĂDESCU, Cristina Gabriela, *Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect: Security and Human Rights*, Routledge, New York, 2001.
- BUBER, Martin, *Eu și Tu*, Traducere din limba germană de Ștefan Augustin Doinaș, Editura Humanitas, București, 1992.
- BUZAN, B., Waever, O., de Wilde, J., *Security, A New Framework for Analysis*, Boulder Colorado and London: Lynne Rienner Publishers, Inc., 1998.
- BUZAN, Barry, *Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după războiul rece* (ediția a II-a), Traducere din limba engleză de Vivia Săndulescu, Editura Cartier, Chișinău, 2000.
- CARPINSCHI, Anton, *Cultura recunoașterii și securitatea umană*, Institutul European, Iași, 2012.
- FLEW, Antony, *Dicționar de filosofie și logică*, Traducere din limba engleză de D. Stoianovici, Humanitas, București, 1996.
- FOULQUIÈ, Paul, *Dictionnaire de la langue philosophique*, Presses Universitaires de France, Paris, 1992.
- HEIDEGGER, Martin, *Ființă și timp*, Traducere de Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă, Editura Humanitas, București, 2003.
- HOFSTEDE, Geert, *Culture Consequences: International Differences in Work-Related Values*, Sage, 1984.
- HUSSERL, Edmund, *Idei privitoare la o fenomenologie pură și la o filosofie fenomenologică. Cartea întâi: Introducere generală în fenomenologia pură*, Traducere de Christian Ferencz Flatz, Editura Humanitas, București, 2011.
- KALDOR, Mary, *Securitatea umană*. Traducere de Monica Andriescu, Ana-Maria Butiurcă, Andrei Aroneț, C. A. Publishing, Cluj-Napoca, 2010.
- KEOHAN O. Robert, Nye S. Joseph, *Putere și interdependență*, Traducere de Adriana Straub, Polirom, Iași, 2009.
- LALANDE, André, *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*, Presses Universitaires de France, Paris, 1991.
- LÉVINAS, Emmanuel, *Între noi. Încercare de a-l gândi pe celălalt*, Traducere de Ioan Petru Deac, Editura All, București, 2000.
- MACLean, Sandra J, Black, David R., Shaw, Timothy M., *A Decade of Human Security: Global Governance and New Multilateralisms*, Aldershot & Burlington, VT: Ashgate, 2006.
- MØLLER, Bjørn, *National, Societal and Human Security. A General Discussion with a Case Study from the Balkans*, First International Meeting of Directors of Peace Research and Training Institutions on, *What Agenda for Human Security in the Twenty-first Century?*, UNESCO, Paris, 27-28 November 2000.
- MORGENTHAU, HANS, J., *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Traducere de Oana Andreea Bosoi, Alina Andreea Dragolea, Mihai Vladimir Zodian, Polirom, Iași, 2007.
- OGATA, Sadako și Sen, Amartya, *Human Security Now: Protecting and Empowering People*, Commission on Human Security, New York, 2003.
- POPOVICI, Radmila, *Și eu sunt Ucraina. Manifest poetic*, Editura Junimea, Iași, 2023.
- TAHKO, Tuomas E. and Lowe, Jonathan E., „Ontological Dependence”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2016 Edition)*.
- WALTZ, Kenneth N., *Teoria politicii internaționale*, Traducere de Nicoleta Mihăilescu, Polirom, Iași, 2006.
- WENDT, Alexander, *Teoria socială a politicii internaționale*, Traducere de Mihai Cristian Brașoveanu, Polirom, Iași, 2011.
- WURSTEN, Huib, *The 7 Mental Images of National Culture*. Hofstede Insights, 2019.
- WURSTEN Huib, LANZER, Fernando, *New Narrative: how culture values shape the way we see the world*, Amazon, 2024.
- IDEM, *The Need for a Security System from Lisbon to Vladivostok*. [Academia.edu resource].

Articole și studii

- DEBIEL, Tobias, „The Need for an Integrated Concept of Security”, în *Promoting Security: But How and For Whom? Contributions to BICC's Ten-year Anniversary Conference*, Edited by Michael Brzoska and Peter J.Croll, Bonn International Center For Conversion (B.I.C.C.). Brief 30, 2004.
- KRAUSE, Keith, „Is human security „more than just a good idea”?” în, *Promoting Security: But How and For Whom?*, Contributions to BICC's Ten-year Anniversary Conference (pp.43-46), Edited by Michael Brzoska and Peter J.Croll, Bonn International Center For Conversion (B.I.C.C.), Brief 30, 2004.
- MACK, Andrew, „The Concept of Human Security”, în *Promoting Security: But How and For Whom?*, Contributions to BICC's Ten-year Anniversary Conference, Edited by Michael Brzoska and Peter J.Croll, Bonn International Center For Conversion (B.I.C.C.), Brief 30, 2004.
- ROTFELD, Adam-Daniel, „Promoting Security but How and For Whom”, în *Keynote Speeches* la volumul cu același titlu: *Promoting Security: But How and For Whom?*, Contributions to BICC's Ten-year Anniversary Conference, 2004, Edited by Michael Brzoska and Peter J.Croll, Bonn International Center For Conversion (B.I.C.C.), Brief 30, 2004.

Online Resources/ Resurse Online

Promoting Security: But How and For Whom? www.bicc.de › Publikationen › brief30.

http://www.humansecuritycentre.org/publications/bicc_brief30.pdf.

adevarul.ro › Opinii.

monitorulapararii.ro › vladimir-putin-de-la-lisabona.

https://www.academia.edu/129415160/The_need_for_a_Security_System_from_Lisbon_to_Vladivostok.

hdr.undp.org/content/human-development-report-1994.